

قانون تجارت

به انضمام

قانون تجارت الکترونیکی - سیاست تجارت الکترونیکی

و قانون جدید چک

تدوین

فرج الله قربانی (وکیل دادگستری)

و

فرشته قربانی (کارشناس حقوق)

ایران. قوانین و احکام
قانون تجارت به انضمام قانون تجارت الکترونیکی - سیاست تجارت
الکترونیکی و قانون جدید چک / تدوین فرج الله قربانی و فرشته قربانی. -
تهران: فردوسی، ۱۳۸۵.

پانزده، ۳۵۸ ص: ۱۱ × ۱۷ س. ۴ - ۱۷ - ۸۳۴۷ - ۹۶۴ ISBN:

فهرست نویسی بر اساس اطلاعات فیبا.
۱. قانون تجارت - ایران. ۲. بازرگانی الکترونیکی - قوانین و مقررات -
ایران. ۳. چک - قوانین و مقررات - ایران. الف. قربانی، فرج الله، ۱۳۲۱. ب.
قربانی، فرشته، ۱۳۵۲ - ج. عنوان.

۳۴۶/۵۵۰۷ KMH۹۱۴/۷

الف ۱۳۸۵

۸۵۰۳۷۰۰ م

کتابخانه ملی ایران

انتشارات فردوسی

● قانون تجارت

○ تدوین: فرج الله قربانی (وکیل دادگستری) فرشته قربانی (کارشناس حقوق)

○ تیراژ: ۱۰۰۰ جلد

شابک: ۹۶۴ - ۸۳۴۷ - ۱۷ - ۴

ISBN: 964 - 8347 - 17 - 4

○ نوبت چاپ: اول

○ چاپ: گیتی - ۸۵

ناشر: انتشارات فردوسی، تهران، خیابان باب همایون، شماره ۱۲

تلفکس: ۳۳۹۶۲۶۶۷

تلفن: ۳۳۱۱۱۹۵۱

فهرست مطالب

مقدمه نه

بخش اول - قانون تجارت مصوب ۱۳۱۱

قانون تجارت	۳
باب اول - تجار و معاملات تجاری	۳
باب دوم - دفاتر تجاری و دفتر ثبت تجاری	۴
فصل اول - دفاتر تجاری	۴
فصل دوم - دفتر ثبت تجاری	۷
باب سوم - شرکتهای تجاری	۸
فصل اول - در اقسام مختلفه شرکتهای و قواعد راجع به آنها	۸
قانون اصلاح قسمتی از قانون تجارت	۹
مبحث اول - شرکتهای سهامی	۹
بخش ۱ - تعریف و تشکیل شرکت سهامی	۹
بخش ۲ - سهام	۱۸
بخش ۳ - تبدیل سهام	۲۳
بخش ۴ - اوراق قرضه	۲۵
بخش ۵ - مجامع عمومی	۳۱
بخش ۶ - هیئت مدیره	۴۰

۴۹	بخش ۷ - بازرسان
۵۳	بخش ۸ - تغییرات در سرمایه شرکت
۶۵	بخش ۹ - انحلال و تصفیه
۷۳	بخش ۱۰ - حسابهای شرکت
۷۶	بخش ۱۱ - مقررات جزائی
۸۵	بخش ۱۲ - مقررات مختلف مربوط به شرکتهای سهامی
۹۷	مبحث دوم - شرکت با مسئولیت محدود
۱۰۱	مبحث سوم - شرکت تضامنی
۱۰۶	مبحث چهارم - در شرکت مختلط غیر سهامی
۱۱۰	مبحث پنجم - شرکت مختلط سهامی
۱۱۴	مبحث ششم - شرکت نسبی
۱۱۵	مبحث هفتم - شرکتهای تعاونی تولید و مصرف
۱۱۶	فصل دوم - در مقررات راجع به ثبت شرکتهای و نشر شرکتنامه
۱۱۷	فصل سوم - در تصفیه امور شرکتهای
۱۲۰	فصل چهارم - مقررات مختلفه
۱۲۲	باب چهارم - برات - فته طلب - چک
۱۲۲	فصل اول - برات
۱۲۲	مبحث اول - صورت برات
۱۲۳	مبحث دوم - در قبول و نکول
۱۲۵	مبحث سوم - در قبولی شخص ثالث
۱۲۵	مبحث چهارم - در وعده برات
۱۲۵	مبحث پنجم - ظهر نویسی
۱۲۶	مبحث ششم - مسئولیت

۱۲۷	مبحث هفتم - در پرداخت
۱۳۰	مبحث هشتم - تادیه وجه برات به واسطه شخص ثالث
۱۳۱	مبحث نهم - حقوق و وظایف دارنده برات
۱۳۳	مبحث دهم - در اعتراض (پروتست)
۱۳۵	مبحث یازدهم - برات رجوعی
۱۳۶	مبحث دوازدهم - قوانین خارجی
۱۳۷	فصل دوم - در فته طلب
۱۳۷	فصل سوم - چک
۱۳۹	فصل چهارم - در مرور زمان
۱۳۹	باب پنجم - اسناد در وجه حامل
۱۴۲	باب ششم - دلالتی
۱۴۲	فصل اول - کلیات
۱۴۳	فصل دوم - اجرت دلال و مخارج
۱۴۴	فصل سوم - دفتر
۱۴۵	باب هفتم - حق العمل کاری (کمسیون)
۱۴۸	باب هشتم - قرارداد حمل و نقل
۱۵۳	باب نهم - قائم مقام تجارتي و سایر نمایندگان تجارتي
۱۵۴	باب دهم - ضمانت
۱۵۵	باب یازدهم - در ورشکستگی
۱۵۵	فصل اول - در کلیات
۱۵۵	فصل دوم - در اعلان ورشکستگی و اثرات آن
۱۵۸	فصل سوم - در تعیین عضو ناظر
	فصل چهارم - در اقدام به مهر و موم و سایر اقدامات اولیه نسبت
۱۵۹	به ورشکسته

فصل پنجم - در مدیر تصفیه	۱۶۰
فصل ششم - در وظایف مدیر تصفیه	۱۶۰
مبحث اول - در کلیات	۱۶۰
مبحث دوم - در رفع توقیف و ترتیب صورت دارائی	۱۶۲
مبحث سوم - در فروش اموال و وصول مطالبات	۱۶۳
مبحث چهارم - در اقدامات تأمینیه	۱۶۴
مبحث پنجم - در تشخیص مطالبات طلبکارها	۱۶۴
فصل هفتم - در قرارداد ارفاقی و تصفیه حساب تاجر ورشکسته ...	۱۶۷
مبحث اول - در دعوت طلبکارها و مجمع عمومی آنها	۱۶۷
مبحث دوم - در قرارداد ارفاقی	۱۶۸
فقره اول - در ترتیب قرارداد ارفاقی	۱۶۸
فقره دوم - در اثرات قرارداد ارفاقی	۱۷۰
فقره سوم - در ابطال یا فسخ قرارداد ارفاقی	۱۷۱
مبحث سوم - در تفریغ حساب و ختم عمل ورشکستگی	۱۷۳
فصل هشتم - در اقسام مختلفه طلبکارها و حقوق هر یک از آنها ...	۱۷۶
مبحث اول - در طلبکارهائی که رهنه منقول دارند	۱۷۶
مبحث دوم - در طلبکارهائی که نسبت به اموال غیر منقول حق تقدم دارند	۱۷۶
فصل نهم - در تقسیم بین طلبکارها و فروش اموال منقول	۱۷۸
فصل دهم - در دعوی استرداد	۱۷۹
فصل یازدهم - در طرق شکایت از احکام صادره	
راجع به ورشکستگی	۱۸۱
باب دوازدهم - در ورشکستگی به تفصیر و ورشکستگی به تقلب	۱۸۲
فصل اول - در ورشکستگی به تفصیر	۱۸۲

فصل دوم - در ورشکستگی به تقلب	۱۸۴
فصل سوم - در جنحه و جنایاتی که اشخاص غیر از تاجر ورشکسته	
در امر ورشکستگی مرتکب می‌شوند	۱۸۵
فصل چهارم - در اداره کردن اموال تاجر ورشکسته در صورت	
ورشکستگی به تقصیر یا به تقلب	۱۸۷
باب سیزدهم - در اعاده اعتبار	۱۸۷
باب چهاردهم - اسم تجاری	۱۹۰
باب پانزدهم - شخصیت حقوقی	۱۹۱
فصل اول - اشخاص حقوقی	۱۹۱
فصل دوم - حقوق و وظایف و اقامتگاه و تابعیت شخص حقوقی ...	۱۹۲
باب شانزدهم - مقررات نهائی	۱۹۲

بخش دوم - مواد ۲۱ الی ۹۳ قانون تجارت مصوب ۱۳۱۱

مبحث اول - شرکت سهامی	۱۹۷
۱ - کلیات	۱۹۷
۲ - تشکیل شرکت	۲۰۰
۳ - مدیرهای شرکت و وظایف آنها	۲۰۳
۴ - مفتشین شرکت و وظایف آنها	۲۰۶
۵ - مجمع عمومی شرکت	۲۰۷
۶ - در تبدیل سهام	۲۰۹
۷ - بطلان شرکت و یا بطلان اعمال و تصمیمات آن	۲۱۰
۸ - مقررات جزائی	۲۱۲
۹ - در انحلال شرکت	۲۱۳

بخش سوم - قوانین دیگر راجع به ثبت شرکتها و ورشکستگی

قانون راجع به ثبت شرکتها مصوب ۱۳۱۰/۳/۱۱ با اصلاحات.....	۲۱۷
نظامنامه اجراء قانون ثبت شرکتها مصوب ۱۳۱۰/۳/۲ با اصلاحات و	
الحاقات.....	۲۲۳
آئین نامه راجع به ماده هشتم قانون ثبت شرکتها.....	۲۳۳
نظامنامه راجع به مواد ۱۹۶ و ۱۹۷ و ۱۹۹ قانون تجارت.....	۲۳۴
قانون اجازه ثبت شعبه یا نمایندگی شرکتهاى خارجى.....	۲۳۹
آیین نامه اجرائی قانون اجازه ثبت شعبه یا نمایندگی شرکتهاى خارجى ..	۲۴۰
قانون اداره تصفيه امور ورشکستگی.....	۲۴۴
مبحث اول - سازمان اداره تصفيه.....	۲۴۴
مبحث دوم - اقدامات تأمینی اداره تصفيه.....	۲۴۶
مبحث سوم - دعوت بستانکاران.....	۲۴۸
مبحث چهارم - اداره اموال.....	۲۵۰
مبحث پنجم - رسیدگی به مطالبات.....	۲۵۱
مبحث ششم - تصفيه.....	۲۵۲
مبحث هفتم - تقسیم وجوه حاصله از فروش.....	۲۵۴
مبحث هشتم - خاتمه ورشکستگی.....	۲۵۵
مبحث نهم - مقررات مالی.....	۲۵۶
مبحث دهم - مقررات مخصوص.....	۲۵۷
طبقه اول :.....	۲۵۷
طبقه دوم :.....	۲۵۸
طبقه سوم :.....	۲۵۸
طبقه چهارم :.....	۲۵۸
طبقه پنجم :.....	۲۵۹

۲۶۰	آئین نامه قانون اداره تصفیه امور ورشکستگی
۲۶۰	فصل اول - صورت مجلس ها و حسابداری
۲۶۰	مبحث اول - مقررات عمومی
۲۶۲	مبحث دوم - صورت مجلس ها
۲۶۳	مبحث سوم - نگاهداری اسناد ورشکستگی
۲۶۴	مبحث چهارم - نگاهداری دفاتر حسابداری
۲۶۶	فصل دوم - اجرای مقررات مربوط به مراحل مختلفه ورشکستگی
۲۶۶	مبحث اول - تهیه صورت دارائی
۲۶۹	مبحث دوم - دعوت بستانکاران
۲۷۰	مبحث سوم - اداره اموال
۲۷۱	مبحث چهارم - رسیدگی به مطالبات
۲۷۳	مبحث پنجم - تصفیه
۲۷۴	مبحث ششم - تقسیم وجوه حاصله
۲۷۶	مبحث هفتم - خاتمه ورشکستگی
۲۷۷	مبحث هشتم - تصفیه اختصاری
۲۷۷	مبحث نهم - مقررات مخصوص

از تبصره ۱۷ قانون برنامه اول توسعه اقتصادی، اجتماعی، فرهنگی

جمهوری اسلامی ایران مصوب ۱۳۶۸/۱۱/۱۱ راجع به صندوق الف و ب . ۲۷۹

از قانون وصول برخی از درآمدهای دولت و مصرف آن در موارد

معین راجع به صندوق الف و ب . ۲۸۰

آئین نامه اصلاحی ثبت تشکیلات و مؤسسات غیر تجارتي مصوب

سال ۱۳۳۷ با اصلاحات بعدی . ۲۸۱

لایحه قانونی ممنوعیت خروج بدهکاران بانک ها . ۲۸۵

نظامنامه جدید ماده ۱۹. قانون تجارت . ۲۸۶

۲۸۷	 قانون صدور چک
۳۰۰	 قانون استفساریه تبصره الحاقی به ماده ۲ قانون چک
	آئین‌نامه تعیین ضوابط و مقررات مربوط به محرومیت اشخاص از
۳۰۱	 افتتاح حساب جاری و چگونگی پاسخ استعمال بانک‌ها
۳۰۳	 صدور حکم محکومیت و اخذ رضایت تعدادی از شکات قبل از قطعیت
۳۰۴	 چک مسروقه
۳۰۵	 خسارت تأخیر وجه چک تا زمان پرداخت آن قابل مطالبه است
	صدور چک بلامحل به مبلغ بیش از ۵۰ میلیون ریال سبب ممنوعیت
	از داشتن دسته چک به مدت دو سال می‌شود و اگر بیش از یک بار
۳۰۶	 باشد سبب مسدود شدن حساب جاری خواهد بود
۳۰۷	 طرح دعوی علیه ظهرنویس سفته
	«تعیین هیأت مدیره در صلاحیت مجمع عمومی عادی است. ذکر
۳۰۸	 خلاف آن در اساسنامه قابل ترتیب اثر نخواهد بود»
	محکومیت متعهدین در برگ جداگانه نسبت به پرداخت وجه سفته با
۳۰۸	 متعهد و ظهرنویس آن
۳۰۹	 امکان استیفای طلب از اموال شرکت تجاری
۳۱۰	 تشکیل مجمع عمومی فوق‌العاده خارج از زمان مندرج در اساسنامه
	تکلیف دادگاه در موردی که تمبر الصاقی به سفته کمتر از میزان تمبر
۳۱۱	 لازم باشد
۳۱۲	 فرق ظهرنویس با ضامن
۳۱۲	 مرور زمان و ماده ۳۹۳ قانون تجارت
۳۱۴	 آراء وحدت رویه هیئت عمومی دیوانعالی کشور
۳۲۵	 قانون تجارت الکترونیکی

بسم الله الرحمن الرحيم

مقدمه

قانون تجارت یکی از منابع حقوق تجارت است که توأم با سایر منابع، قانونی و عرفی، بر روابط تجاری و معاملات بین تجار، اعم از اینکه شخص حقیقی (بازرگان یا تاجر) و یا شخص حقوقی (شرکتها و مؤسسات انتفاعی) باشد، حاکم است.

۱- در ایران تا قبل از دوره مشروطیت قانون مدون و مخصوصی برای امور تجارت وجود نداشت امور تجاری، نیز، مانند سایر امور حقوقی، ضمن اینکه تابع موازین شرعی بود، در عین حال، بیشتر روابط تجاری بر پایه عرف تجاری، جاری بود. از سال ۱۳۲۸ هجری قمری به این طرف قوانین متعددی دربارهٔ بروات و بازرگانی و ورشکستگی و انحصار تجارت خارجی و تشویق صادرات و تولید و بانکداری و ارز و معاملات اسعار و تعرفهٔ گمرکی و اطاقهای بازرگانی و جلب و حمایت سرمایهٔ خارجی و ثبت علائم و اختراعات و موضوعات مربوطهٔ دیگر به تصویب رسیده است.^۱

۱- تاریخ حقوق تألیف علی پاشا صالح، انتشارات دانشگاه تهران، ۱۳۴۸، صفحه

«اولین قانون مخصوصی که راجع به امور تجاری وضع گردید، قانون قبول و نکول بروات تجارتي مورخ ۲۹ ثور ۱۲۸۹ است ولی در تنظیم آن احتیاط زیادی شده است که با اصل قوانین اسلامی مغایرت نداشته باشد. در دوره چهارم تقنینیه با نظر مستشار فرانسوی پرنی اولین قانون تجارت ایران در سالهای ۱۳۰۳ و ۱۳۰۴ تدوین گردید و مقررات جدیدی که اقتباس از قانون تجارت بلژیک و فرانسه است تنظیم گردید، و اصول مربوط به دفاتر بازرگانی - اسناد تجارتي و ورشکستگی در قانون ما وارد گردید. و به موجب قانون ۱۴ بهمن ۱۳۰۴ محکمه تجارتي در تهران تاسیس شد که بعداً به موجب قانون تسریع محاکمات مصوبه ۳ و ۱۲ تیرماه ۱۳۰۹ از بین رفت و وظائف آن به محاکم عمومی واگذار گردید.»

«قانون تجارت در سال ۱۳۱۱ مورد تجدیدنظر قرار گرفت و قانون تجارت فعلی قانونی است که در تاریخ ۱۳ اردیبهشت ماه ۱۳۱۱ به تصویب کمیسیون پارلمان عدلیه رسیده و بعد از آن قوانین دیگری نیز راجع به امور تجارتي وضع گردید که بعضی از مواد آن را تغییر داده یا تکمیل نموده است.»^۱

قانون تجارت مصوب ۱۳ اردیبهشت ماه ۱۳۱۱ در ۶۰۰ ماده تدوین و تصویب گردیده که به موجب ماده ۶۰۰ آن، قانون تجارت مصوب بیست و پنجم دلو ۱۳۰۳ و دوازدهم فروردین و دوازدهم خرداد ۱۳۰۴، و قانون اصلاح ماده ۲۰۶ قانون تجارت مذکور که راجع به اعتراض عدم تادیه مصوب دوم تیرماه ۱۳۰۷، قانون اجازه عدم رعایت ماده ۲۰۷ و قسمتی از

۱- حقوق تجارت، تألف دکتر حسن ستوده تهرانی، انتشارات دهخدا، سال ۱۳۴۹، صفحات ۱۱ و ۱۲.

ماده ۴۴ قانون تجارت نسبت به تشکیلات و اساسنامه شرکت سهامی بانک ملی و شرکت سهامی بانک پهلوی مصوب ۳۰ تیرماه ۱۳۰۷، را از تاریخ اول خردادماه ۱۳۱۱ نسخ نمود. به تدریج با اصلاحات و تغییراتی که انجام شد قانون تجارت مصوب ۱۳ اردیبهشت ماه ۱۳۱۱ حاکم بر روابط تجاری بین تجار، به معنی اعم، و اشخاص دیگر شد...

قانون تجارت مصوب اردیبهشت ۱۳۱۱ از تاریخ لازم الاجرا شدن آن، ضمن اینکه وظایف و تکالیفی برای تاجر و تجارت و امور تجاری مقرر نمود، علاوه بر آن شرکتهای تجاری را نیز مشخص و تعریف نمود و در عین حال قواعد و مقرراتی را برای شرکتهای تجاری مقرر داشت. این قانون از ماده ۱ الی ۱۹ ضمن تعریف تاجر و مشخص نمودن معاملات تجاری الزام آنان را نیز به نگهداری دفاتر تجاری که بر شمرده است مقرر نمود.

از ماده ۲۱ تا ماده ۲۲۲ (آخر باب سوم) قواعد و تکالیف و نحوه تشکیل و اداره امور و انحلال و... شرکتهای تجاری معین شده است. ماده ۲۱ تا ماده ۹۳ قانون تجارت ۳۱۱ راجع به مقررات به شرح مذکور در مورد شرکتهای سهامی است و از ماده ۹۴ تا آخر ماده ۲۲۲ در خصوص سایر شرکتهای تجاری از قبیل شرکتهای تضامنی، با مسئولیت محدود، نسبی، مختلط و... می باشد.

نظر به اینکه در عمل نارسائیهایی در قواعد و مقررات راجع به شرکتهای سهامی به وجود آمد و بروز عوامل دیگری نیز در ارتباط با مسائل شرکتهای سهامی در چهارچوب قانون مذکور، نقض آن را بیشتر آشکار می نمود، دولت در صدد برآمد که «لایحه قانونی اصلاح قسمتی از قانون تجارت» را به قوه مقننه جهت تصویب تقدیم نماید. این قانون در تاریخ ۱۳۴۷/۱۲/۲۴ به تصویب کمیسیون مشترک مجلسین رسید و در

تاریخ‌های ۱۳۴۸/۱/۲۶ و ۱۳۴۸/۲/۱۳ در روزنامه‌های رسمی شماره ۷۰۳۸ و ۷۰۷۹ منتشر گردید.

لایحه قانونی اصلاح قسمتی از قانون تجارت مصوب ۱۳۴۷ برای شرکت‌های سهامی (عام و خاص) مقرراتی را در ۳۰۰ ماده مقرر نمود که این سیصد ماده جایگزین مواد ۲۱ الی آخر ماده ۹۳ قانون تجارت مصوب ۱۳۱۱ که در خصوص شرکت‌های سهامی بود گردید. در عین حال ماده ۲۹۹ قانون اصلاحی جدید مصوب ۱۳۴۷ مقرر داشته است که «آن قسمت از مقررات قانون تجارت مصوب اردیبهشت ۱۳۱۱ مربوط به شرکت‌های سهامی که ناظر بر سایر انواع شرکت‌های تجاری می‌باشد نسبت به آن شرکت‌ها باقی است».

به عنوان مثال در مواد ۱۱۴ و ۱۳۶ و ۱۶۱ و ۱۶۶ و ۱۷۶ و ۱۷۹ و ۱۸۰ و ۱۸۱ و ۲۰۰ و... قانون تجارت مصوب ۱۳۱۱ به مواد ۹۳ و ۱۳۶ (که خود ناظر بر ماده ۹۳ است) و ۲۸ - ۲۹ - ۳۸ - ۳۹ - ۴۱ - ۵۰ و ۸۴ - ۸۵ - ۸۶ - ۸۷ - ۸۹ - ۹۰ - ۹۱ - ۹۲ و ۷۲ و ۷۹ همین قانون که در موارد معینه در مواد مذکور معتبر است مقررات این مواد را لازم‌الاجرا شمرده است. بنابراین ضمن اینکه لایحه قانونی اصلاح قسمتی از قانون تجارت برای شرکت‌های سهامی وضع و جانشین مواد ۲۱ الی ۹۳ راجع به شرکت‌های سهامی گردیده است، لکن در عین حال بعضی از مقررات مواد اخیرالذکر در مورد شرکت‌های دیگر مقرر در قانون تجارت معتبر می‌باشد.

۲- با توجه به مقدمه فوق در تدوین قانون تجارت در بخش اول ابتدا ۲۰ ماده اول قانون تجارت مصوب ۱۳۱۱ در مجموعه و سپس «قانون اصلاح قسمتی از قانون تجارت مصوب ۱۳۴۷/۱۲/۲۴» که در سیصد ماده تصویب گردیده است جانشین مواد ۲۱ تا ۹۳ قانون تجارت مصوب ۱۳۱۱ که

حاکم بر روابط و مقررات راجع به شرکتهای سهامی (عام و خاص) می باشد، گردید و در متن قانون تجارت مصوب ۱۳۱۱ قرار داده شده است سپس با پایان یافتن سیصد ماده قانونی اصلاحی مجدداً مجموعه از مبحث دوم (شرکت با مسئولیت محدود) و از ماده ۹۴ قانون تجارت مصوب ۱۳۱۱ تا آخر آن ادامه می یابد و چون به شرحی که گفته شد مواد ۲۱ تا ۹۲ نیز بعضاً معتبر می باشد در بخش دوم و پس از اتمام قانون تجارت جهت مراجعه در مجموعه گنجانده شد.

در بخش سوم نیز چند قانون و نظامنامه که مرتبط با شرکتهای می باشد آورده شده است. و در پایان نیز آراء وحدت رویه و نظرات مشورتی مرتبط درج گردیده. امید است که خطاها مورد اغماض قرار گرفته و مورد تذکر بوسیله ناشر محترم قرار تا در چاپهای بعد در رفع آنها اقدام شود.